

**KOŚCIÓŁ EWANGELICKO-AUGSBURSKI W RELACJACH Z PAŃSTWEM –
ASPEKTY USTROJOWE I PRAWNE**
KONFERENCJA NAUKOWA Z OKAZJI 500-LECIA REFORMACJI
KRAKÓW, 9 PAŹDZIERNIKA 2017 R.

W dniu 9 października 2017 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim odbyła się konferencja z okazji obchodów 500-lecia Reformacji pt. *Kościół Ewangelicko-Augsburski w relacjach z Państwem – aspekty ustrojowe i prawne*. Uroczystego otwarcia konferencji dokonał prof. dr hab. Waław Uruszczak (UJ).

Konferencja została podzielona na trzy sesje tematyczne. Sesja pierwsza została poświęcona relacjom państwo–Kościół. Pierwszy referat wygłosił bp Jerzy Samiec pt. *Postrzeganie Państwa z perspektywy Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego*. Prelegent na wstępie zauważył, że „ewangelik jest postrzegany jako osoba odpowiedzialna i zdyscyplinowana”. Jest to osoba wpływająca na otoczenie. Ksiądz biskup odniósł się również do luterkańskiej nauki o dwóch władzach. Podkreślił, że rola Kościoła sprowadza się do stawania w obronie sprawiedliwości, zaś Kościół nie może rościć sobie prawa do narzucania autorytetu.

Następnie głos zabrał prof. dr hab. Zdzisław Zarzycki (UJ). W swoim referacie pt. *Stosunki państwo–Kościół z perspektywy 500 lat w kontekście wolności religijnej wyznań protestanckich w Polsce* skupił się na przedstawieniu historii Rzeczypospolitej Polskiej z perspektywy realizacji prawa do wolności religijnej. Podkreślił, że środowiska różnowiercze nie miały jednolitej wizji państwa i społeczeństwa. Zygmunt Stary wydał akty antyreformacyjne, ale były one w praktyce omijane. Swobody wyznaniowe wyznań protestanckich były większe niż w stosunku do Żydów, Arian. W okresie Drugiej Rzeczypospolitej działało 40 związków wyznaniowych, w tym luterkański i kalwiński. W okresie Polski Ludowej wolność sumienia i wyznania była limitowana przez władze państwowe. Po 1989 w Polsce funkcjonuje 145 wspólnot protestanckich, w tym 6 kościołów protestanckich (Ewangelicko-Augsburski, Ewangelicko-Reformowany, Metodystyczny, Adwentystów Dnia Siódmego, Chrześcijan Baptystów, Zielonoświątkowy).

Następny referat wygłosił ks. dr Roman Pracki pt. *Spoleczna rola Kościoła Ewangelickiego w państwie*. W swoim wystąpieniu nawiązał do treści 95 tezy Marcina Lutera, a przede wszystkim do sprzeciwu uzyskania odpustu dla zmarłych (Teza 13: *Umierających śmierć zwalnia z pokuty; są oni prawnie wolni od wszystkich kościelnych ustanowień, bo umierają*). Misją Kościoła w świetle nauki Lutera jest tworzenie wspólnoty wiernych praktykujących wiarę w Boga. Kościół nie reprezentuje już chrześcijanina, lecz go uosabia, chrześcijanin reprezentuje samego siebie.

Kolejny referat wygłosił radca prawny Jakub Cebula pt. *Źródła prawa kościelnego w Kościele Ewangelicko-Augsburskim*. Prelegent na wstępie przytoczył postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2011 r., I CSK 182/10, w którym tenże sąd stwierdził, że „prawo wewnętrzne nie pozostaje w sprzeczności z ukształtowaniem konstrukcji osoby prawnej w prawie polskim”. W świetle ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego źródłem prawa dla kościoła jest Zasadnicze Prawo Wewnętrzne uchwalane przez Synod Kościoła. Prelegent zwrócił uwagę, że przepisy Pragmatyki Służbowej oraz przepisów dyscyplinujących odsyłają do prawa wykroczeń. Na zakończenie swojego wystąpienia podkreślił, że prawo wewnętrzne Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego zawiera silne mechanizmy demokratyczne.

Pierwszy referat w drugiej sesji zatytułowanej *Prawo kościelne i państwowe*, wygłosił dr Jakub Kabza pt. *Szczególny status prawa wewnętrznego kościoła na przykładzie Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego*. Prelegent zwrócił uwagę, że prawo Kościoła nie służy jedynie zaspokojeniu interesów prywatnych. W Kościele Ewangelicko-Augsburskim funkcjonują procedury przymusowej egzekucji prawa kościelnego. Prawo wewnętrzne powstało, jako rezultat uznania przez państwo braku własnej kompetencji w sprawach religii. Niektóre regulacje prawa kościelnego stanowią powtórzenie norm prawa państwowego m.in. § 3 ust. 2 Zasadniczego Prawa Wewnętrznego i art. 10 ustawy indywidualnej.

Kolejny referat wygłosił dr Michał Hucal pt. *Ochrona danych osobowych w Kościele Ewangelicko-Augsburskim w RP a wymogi unijnego rozporządzenia nr 2016/679*. Historycznie za pierwszy dokument dotyczący danych osobowych uznać należy uchwałę Synodu z 1788 r. Stosownie do unijnego rozporządzenia Kościół Ewangelicko-Augsburski będzie musiał się do niego stosować, a szczególnie duchowni, którzy prowadzą zbiory danych. W okresie zaborów wyciągi z dokumentów kościelnych miały powagę dokumentów urzędowych. Prawo kościelne wyróżnia trzy sytuacje przetwarzania danych osobowych: zmiana miejsca zamieszkania wiernego, duszpasterstwo (znajdowanie się w zakresie działania duszpasterstwa)

oraz czynności kościelne (chrzest). Z orzecznictwa NSA wynika, że dane osobowe osób należących do Kościoła nie należą do zbioru danych osobowych Kościoła. Prelegent zwrócił uwagę, że nowe rozporządzenie zakazuje przetwarzania danych osobowych o charakterze religijnym.

Kolejny referat wygłosił dr Marek Strzała (UJ) pt. *Udział Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego i jego osób prawnych w obrocie prawnym*. Prelegent zwrócił uwagę na trudności związane z prawidłowym ustaleniem właściwej wyznaniowej osoby prawnej oraz zakresem jej reprezentacji w obrocie cywilnoprawnym. Według danych GUS z 2000 r. wyznaniowych osób prawnych (parafii ewangelicko-augsburskich) było 131 (2000 r.), 134 (2008 r.) oraz 134 (2011 r.). Ustalenie osobowości prawnej w odniesieniu do osób prawnych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego następuje na mocy regulacji ustawowych lub na mocy wcześniejszych regulacji państw zaborczych. Najwięcej problemów praktycznych budzi kwestia prawidłowego ustalenia granic umocowania do dokonania czynności prawnej.

Kolejny referat wygłosiła dyrektor Konsystorza Ewa Śliwka pt. *Perspektywa nowelizacji ustawy o stosunku państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego – analiza porozumienia pomiędzy Rządem RP a Kościołem Ewangelicko-Augsburskim*. Procedura tworzenia nowych przepisów kościelnych rozpoczęła się od powołania komisji kościelnej w 2010 r., następnie w latach 2011-2013 pracowano nad projektem nowej ustawy. W dniu 6 kwietnia 2013 r. uchwała Synodu Kościoła zaakceptowała projekt nowej ustawy. Od chwili przesłania projektów do Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji (czerwiec 2013 r. – grudzień 2014 r.) trwały prace redakcyjne nad tekstem. W dniu 16 października 2015 r. doszło do podpisania porozumienia z Ministrem. Przedmiotem porozumienia było: wprowadzenie rozwiązań modelowych, działalność duszpasterska, bezpieczeństwo obrotu cywilnoprawnego, sprawy finansowo-majątkowe, terminologia oraz tryb zmiany i uchwalanie przepisów szczegółowych. Prelegentka zwróciła uwagę, że do chwili obecnej porozumienie nie zostało zrealizowane.

Kolejny referat wygłosiła dr Katarzyna Krzysztofik (UJ) pt. *Podstawy prawne i działalność Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*. Ramy prawne działalności Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego po II wojnie światowej określił dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 25 listopada 1936 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustawa z dnia 4 lipca 1947 r. w sprawie zmiany dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 25 listopada 1936 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Prelegentka wspomnia-

ła, że działalność tego kościoła była ograniczona, ilustrując to licznymi przykładami.

Kolejny referat wygłosił adwokat Dawid Binemann-Zdanowicz pt. *Pozycja Komisji Regulacyjnej w Ustawie i praktyczne aspekty jej funkcjonowania*. Prelegent podkreślił, że większość wniosków złożonych do komisji regulacyjnej pozostaje bez rozpoznania, gdyż istnieje problem następstwa prawnego. Postępowanie rewindykacyjne wydłuża się obecnie, gdyż władze państwowe nadal nie respektują przepisu art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 4 lipca 1947 r. w sprawie zmiany dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 25 listopada 1936 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej.

Następny referat wygłosił mgr Michał Ożóg (UJ) pt. *Duszpasterstwo specjalne Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w podmiotach leczniczych w świetle prawa polskiego i praktyki wybranych podmiotów leczniczych*. Prelegent zwrócił uwagę, że w polskich szpitalach udostępniony jest wykaz opieki duszpasterskiej, w tym duchownych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego. Dotychczas nie odnotowano problemu związanego z udostępnieniem kaplic katolickich dla innych związków wyznaniowych.

Trzecia sesja pt. *Stosunki państwo-kościół w innych krajach członkowskich* rozpoczęła się od wystąpienia dr. Hendrika Musoniusa pt. *Regulacja stosunków państwo-Kościół w Niemczech*. Regulacje prawne wzajemnych stosunków państwo-Kościół w Niemczech zostały oparte na idei zbudowania pokoju religijnego. Nowy porządek relacji między tymi dwoma podmiotami został wypracowany w Konstytucji Weimarskiej, której przepisy wyznaniowe obowiązują po dzień dzisiejszy. Wiele kwestii szczegółowych jest uregulowanych poprzez umowy między państwem a kościołem. Zauważyć należy, że wspólnoty religijne funkcjonujące w Niemczech nie działają przeciwko prawom fundamentalnym. Po drugiej wojnie światowej kościoły w Niemczech są bardziej niezależne od państwa. Obecnie widoczna jest tendencja do wspierania bardziej pluralizmu w państwie niż do neutralności państwa.

Następnie głos zabrał ks. dr Kimmo Kääriäinen na temat *Regulacja stosunków państwo-Kościół w Finlandii*. W pierwszej kolejności przybliżył dane dotyczące struktury religijnej społeczeństwa (2015 r. – 72,9% luteranie; 1,1% prawosławni; nieokreśleni 24,3%; 1920 r. – 98% luteranie; 1,6% prawosławni; nieokreśleni 0%). Następnie prelegent omówił historię kościoła państwowego wskazując na najważniejsze wydarzenia w tym kontekście m.in. 1593 r. – ustanowienie luteranizmu religią państwową, 1860 r. – niezależność od Kościoła Szwecji oraz uchwalenie Konstytucji Finlandii w 1919 r. – neutralność wyznaniowa państwa. Prelegent zwró-

cił uwagę, że Kościół luterński posiada osobowość publicznoprawną. Ewolucja od modelu Kościoła państwowego do kościoła narodowego dokonywała się stopniowo i tak w 2000 r. biskupi przestali być mianowani przez Prezydenta Finlandii. Na mocy ustawy o wolności religijnej z 2003 r. można być członkiem więcej niż jednego związku wyznaniowego (za wyjątkiem kościoła anglikańskiego); lekcja religii dowolnego wyznania jest organizowana, jeśli min. 3 uczniów wyrazi taką chęć. Do 1997 r. sklepy były zamknięte w niedziele, zaś w wojsku świętuje się ramadan. Prelegent podkreślił, że w Finlandii nastąpiło przejście od Kościoła państwowego do Kościoła narodowego, jako istotny podał fakt, że Kościół luterński cieszy się coraz większą autonomią.

Kolejny referat wygłosił analityk PISM Rafał Tarnogórski pt. *Światowa Federacja Luterńska a Stolica Apostolska. Uwagi z perspektywy prawnomiędzynarodowej*. Na wstępie przedstawił charakter prawny tej organizacji (stowarzyszenie non-profit) oraz zasady jej działania (organizacja międzynarodowa pozarządowa zrzeszająca kościoły luterńskie – 145 kościołów w 98 państwach). Podstawę prawną jej działania stanowią właściwe przepisy szwajcarskiego kodeksu cywilnego (art. 60 KC) analogicznie do Światowej Rady Kościołów, FIFA, UEFA. Następnie prelegent starał się wykazać podobieństwa i różnice pomiędzy Stolicą Apostolską a Światową Federacją Luterńską oraz naświetlił istniejące problemy terminologiczne w prawie międzynarodowym: suwerenna równość państw, suwerenność duchowa i suwerenność religijna.

Uroczystego zamknięcia konferencji dokonał prof. Zdzisław Zarzycki, który podziękował władzom Uniwersytetu Jagiellońskiego i przybyłym gościom. Następnie słowa podziękowania do zebranych skierowała dr Ewa Śliwka, zaś bp Jerzy Samiec wyraził radość i satysfakcję z faktu, że parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Krakowie udało się zorganizować konferencję wspólnie z pracownikami Katedry Prawa Kościelnego i Wyznaniowego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po zakończeniu obrad wszyscy zebrani udali się na koncert i uroczystą kolację.

*Michał Zawisłak**

* Dr, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II.